

3/11

ARNIKA
2001-2011
3650 DNI V AKCI

Arnikum

čtvrtletník sdružení Arnika

Rozhovor s Jindřichem
Petrlíkem nejen o práci
v Arnice

strana 6-7

Dvacet let ochrany
přírody v ČR

strana 8-9

Foto: Martin Zika

V poslední květnový den Arnika spolu s německou iniciativou Flussschwimmen uspořádala dvoudenní akci „Řeka nás spojuje, jez rozděljuje“. Na cestu z Děčína do Drážďan se vydalo 40 lidí a ti nejdvážnější z nich zdolali celou trasu plavmo. Voda měla příjemných sedmáct stupňů.

Foto: Anika Keitritz

Foto: Jan Losenicný

Koupání v řekách má své kouzlo a vyzkoušet koupání na přírodní způsob si 10. července přišlo několik desítek lidí. Děčínský Big Jump 2011 ozdobila módní performance nebo bodypainting. V Praze na Braníku proběhl koncert, účastnice a účastníci měli k dispozici veganský gril, tvůrčí koutek nebo třeba malou čajovnu.

I v letošním roce jste se s Arnikou mohli potkat na letních festivalech. Nejvíce úspěšný ohledně podpory kampaně Člověk a voda byl trutnovský festival. Stejnomenou petici zde podpořilo přes osm set lidí.

Foto: Anika

Událost

Arnice je 10 let

Milé čtenářky a milí čtenáři, Arnika v říjnu oslavila své desáté narozeniny. Jde asi o dobrou příležitost k bilancování. V rukou tak držíte Arnikum, jehož obsah je trochu odlišný od tradičních čísel. Kromě přílohy shrnující několik našich

velkých úspěchů v něm najdete rozhovor s Jindrou Petříkem, který se spolupodílel na vzniku Arniky a vydržel to s ní až do dnešních dnů. Prostor určený pro reportáž jsme věnovali menší rekapitulaci ochrany přírody v naší zemi za posledních dvacet let. A po-

kud jste třeba rozmrzelí z přicházející zimy nebo předvánočních shonů, tak zkuste zabrouzdat na stranu jedenáct. Možná vám udělá radost báseň nebo vázka, která zde poslušně čeká, až ji vybarvíte. ■

Jan Losenický, šéfredaktor

Co se za deset let změnilo v Arnice, pokud jde o ochranu přírody? Na první pohled to vypadá, že ne mnoho

Vroce 2001 jsme přebírali od Děti Země kampaň proti jezům na Labi. Probíhal tehdy proces posuzování vlivů plavebních stupňů Malé Březno a Prostřední Žleb na životní prostředí, do kterého se, také díky našemu úsilí, mohly zapojit i úřady, instituce a občanská sdružení z Německa. V roce 2003 vedla kampaň občanských sdružení, podložená přírodovědeckými i ekonomickými argumenty, nakonec k tomu, že Ministerstvo životního prostředí vydalo k projektu v rámci procesu EIA negativní stanovisko.

O deset let později probíhá opět proces posuzování vlivů na životní prostředí splavňovacího záměru na dolním Labi. Tentokrát je jez už jenom jeden, zato doplněný o vodní elektrárnu. Lokalizován je o něco blíže městu a došlo k jeho přejmenování na plavební stupeň Děčín. Znovu bylo třeba vynaložit nemalé úsilí, aby se k projektu mohla vyjádřit také německá veřejnost. Znovu jsme dosáhli dílčího úspěchu – po našich připomínkách zaměřených zejména na nekvalitně zpracované posouzení vlivů na soustavu Natura 2000 byla dokumentace vrácena k přepracování.

V roce 2001 jsme si jako jedno z prvních občanských sdružení uvědomovali, jak velkou příležitostí pro ochranu přírody může být soustava Natura 2000. Zároveň jsme, poučení ze zkušeností kolegů z tehdejších členských zemí EU, věděli, že bez efektivní a poučené opozice nevládních organizací hrozí, že převáží skupinové ekonomické zájmy a řada cenných lokalit nebude do této soustavy za-

Foto: Jan Dostál

řazena. Iniciovali jsme proto vznik neformální Koalice NNO pro Naturu 2000. Tato koalice dokázala v letech 2003 až 2006 zpracovat a obhájit kritiku vládního návrhu seznamu evropsky významných lokalit a prosadit dohlášení asi 300 nových lokalit, ke kterému došlo v roce 2009. Stále ještě však v návrhu některé cenné lokality chyběly, včetně části dolního Labe a např. Slavíkových ostrovů, potenciální oběti dalšího splavňovacího projektu, tentokrát u Přelouče.

V roce 2010 tedy Koalice NNO pro Naturu 2000 znovu zpracovala analýzu národního seznamu schváleného vládou, a obhájila ji na dvoustranném jednání Evropské komise s Českou republikou v březnu 2011. Z jednání vyplynula povinnost České republiky dohlásit další lokality včetně obou zmiňovaných labských. Na splnění této povin-

nosti však stále čekáme a neobejde se to zřejmě bez dalšího koordinovaného úsilí nevládních organizací a odborné i laické veřejnosti

Mírný pokrok v mezích zákona

Situaci ve dvou výše uvedených tématech a i v mnoha dalších můžeme zatím hodnotit jako „mírný pokrok v mezích zákona“. V posledních několika letech však dochází ke společenským změnám, které mohou tento pozitivní vývoj zcela zvrátit.

Nevládní organizace potřebují pro svou činnost prostředí, kde je respektováno právo a jsou akceptovány základní principy občanské společnosti. Zdá se však, že se politická kultura a obecně i kultura rozhodování začíná čím dál častěji řídit pravidlem šoubyznysu – „včerejší dno zítra stropem“. Lze to demonstrovat na příkladu Natury 2000. Jedním z našich nejsilnějších argumentů bývalo vždy poukázání na možnost sankcí či dokonce pozastavení čerpání prostředků ze strukturálních fondů EU. Dnes Česká republika dokáže z fondů EU v důsledku korupce a předražování zakázek čerpat jen asi desetinu předpokládaných prostředků, a zdá se, že to veřejnost ani příliš nepobuřuje. Pokud se tento trend ukáže jako dlouhodobý, určitě nebudeme za deset let mít důvody ani k tak mírnému optimismu jako letos. ■

JEDEN ZE
ZAKLÁDAJÍCÍCH
ČLENŮ ARNIKY

Vlastimil Karlík

Znečištění Lampertického potoka odkazuje na blízké doly, kam se naváží odpady

Arnika odebrala vzorky sedimentů a ryb z Lampertického potoka. Jejich analýza provedená Vysokou školou chemicko-technologickou dokládá, že potok je zatížen celou škálou toxických látek. Nejpravděpodobnějším původcem znečištění je zavážení nedalekých důlních děl odpady, například čistírenskými kaly.

Vsedimentační nádrži na horním toku Lampertického potoka se dokonce našly nejvyšší koncentrace perfluorovaných látek ze všech zkoumaných sedimentů z celé České republiky. V sedimentech z Lampertického potoka se tyto lát-

ky neobjevily v závažných koncentracích. „Mnohem hůře však potoční sedimenty dopadly z hlediska obsahu hexachlorbenzenu (HCB), polychlorovaných bifenylů (PCB) a DDT. V případě HCB jde o nejvyšší hodnoty naměřené v sedimentech ze 14 sledovaných lokalit v povodí Labe a hodnoty PCB jsou v lampertickém vzorku třetí nejvyšší,“ shrnul zjištění Jindřich Petrlík, vedoucí programu Toxické látky a odpady sdružení Arnika.

Do bývalého hlubinného dolu Jan Šverma ukládala směs odpadů firma Gemec Union. „V této lokalitě není žádná jiná prů-

myslová činnost než aktivity společnosti Gemec Union. Analýzy dokazují, že tato firma by nadále neměla využívat odpady pro účely rekultivace vytěžených černouhelných dolů,“ dodal Jiří Jirásek, radní a předseda Komise pro životní prostředí Města Žacléř.

Bývalý černouhelný důl byl již odpady zavezen, takže se nyní ukládají do nově otevřených lomů a na bývalý kalový rybník. Společnost Gemec Union navíc přišla s plánem na další rozšíření lomu Žacléř a požádala o posouzení vlivů tohoto projektu na životní prostředí. Radní Jiří Jirásek ale uvedl, že město s dalším navážením odpadů nesouhlasí. ■

Důl Jan Šverma.

ARNIKA

Jan Losenický

U silnic bylo za posledních 7 let pokáceno přes 100 tisíc stromů

Na základě údajů silničních správ a krajů vypracovala Arnika statistiku kácení stromů za posledních sedm let. Výsledkem je zjištění, že od podzimu 2003 do konce roku 2010 bylo podél silnic II. a III. třídy v České republice vykáceno celkem 106 670 stromů. Oboustranná alej z takového počtu by vystačila na vzdálenost z Prahy do Říma.

Za stejnou dobu bylo vysázeno přitom pouze 63 196 stromů a to mnohdy na jiných místech než v alejích – například v obecních parcích. Náhradní výsadby totiž nemusí být automaticky umístěny na místo kácení.

„Číslo jasně vypovídají o tom, že silniční stromořadí z české krajiny mizí poměrně rychle. Kácí se téměř dvakrát rychleji, než vysazuje. Vznik nových oboustranných silničních alejí navíc komplikuje mnoho problémů, finančních i byrokratických. S ubýváním stromořadí se postupně mění typický krajinný ráz naší země, který aleje spoluutvářejí už od renesance,“ uvedl k problému Jakub Esterka, vedoucí kampaně Zachraňme stromy sdružení Arnika.

Problém může ještě zhoršit připravovaná změna zákona, s kterou při-

šlo Ministerstvo dopravy. Jejím cílem je znovu zavést výjimku pro silničáře, aby mohli kácet stromy u silnic bez povolení. „Výjimka přitom platila ještě před dvěma roky

a její zrušení významně přispělo k potlačení plošného kácení stromů podél silnic. Petiči za ochranu stromů tehdy podepsalo přes 35 tisíc lidí,“ doplnil Esterka.

Kácení alejí je nejčastěji zdůvodňováno zvyšováním bezpečnosti silničního provozu, přestože v pozadí stojí spíše ekonomické důvody. Na konci srpna Arnika zveřejnila výsledky nové francouzské studie sestavené na základě údajů francouzského Úřadu pro sledování bezpečnosti silničního provozu (ONISR). Jejich výsledky ukazují, že přítomnost nebo hustota stromů podél okresních silnic nemá žádný vliv na počet dopravních nehod. V České republice podobná analýza

neexistuje. Více na: <http://arnika.org/aleje>. ■

CENTRUM
PRO PODPORU OBČANŮ

Martin Skalský

Arnika vyhlásila anketu Alej roku 2011. Hlasovat můžete do konce listopadu na <http://arnika.org/alej-roku-2011>.

Registr znečišťovatelů má opět namále

Snahy omezit Integrovaný registr znečišťování (IRZ) se objevily v České republice už několikrát. Nejvíce měl registr namále v roce 2007, kde jen těsně průmyslová lobby svůj návrh u politických špiček neprosadila. Bohužel v nedávné době Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO) v čele s ministrem Kocourkem přišlo s návrhem, který má znovu radikálně omezit účinnost registru. Arnika vede za zachování informací o toxických látkách a jejich producentech dlouholetou kampaň Budoucnost bez jedů.

V roce 2009 nahlašovalo do registru údaje o toxických látkách přes 1500 podniků, pokud by ale platila připravovaná novela, šlo by přibližně jen o 600

provozů. Z IRZ by zmizela více než polovina celkových hlášení o emisích do ovzduší, vody a půdy. Vypadly by i podniky, na které si lidé nejvíce stěžují, například laminátový nebo údaje o formaldehydu vypouštěného dřevozpracujícím průmyslem.

„Podle jednoho z návrhů MPO mají ohlašovat své emise a informace o odpadech jen firmy, jejichž činnost sleduje evropský registr úniků a přenosů (E-PRTR). Z něj ale nezjistíme kolik toxických látek vypouštějí třeba menší provozy, které mohou být zásadním lokálním znečišťovatelem“, uved-

la vedoucí kampaně „Budoucnost bez jedů“ Jana Altunkaya. Arnika podle registru každoročně vyhledává žebříčky největších znečišťovatelů. Pokud MPO prosadí svůj návrh, dojde k jejich výraznému zkrácení. Například z tabulek pro karcinogenní látky by zmizely firmy dlouhodobě dominující na prvních místech a žebříčky pro rakovinotvorný formaldehyd či potenciálně rakovinotvorný styren by zmizely úplně.

IRZ v současné podobě přitom už několikrát lidem pomohl. Jmenovat lze kauzy podniků Knauf Insulation v Krupce nebo Kronospan v Jihlavě, kdy jejich vedení popíralo před veřejností výši produkovaných emisí. Díky registru však vyšlo najevo skutečné množství vypouštěných škodlivých látek a podniky následně přistoupily ke změně používaných technologií. ■

ARNIKA

Jan Losenický

V září proběhl před ministerstvem průmyslu a obchodu happening Arniky, při kterém kouzelník Kocourek z Kocourkova nechal zmizet čmoudící fabriky.

Skládka ve Vyskytné nad Jihlavou se rozšiřovat nebude

V letošním roce oznámila společnost .A.S.A. starostovi obce Vyskytná nad Jihlavou, že upouští od svého záměru rozšiřovat a dál provozovat skládku komunálního odpadu v obci. Občanské sdružení Zvony 2007 mělo důvod k oslavě. Co tomu předcházelo?

V první řadě zklamání skupiny mladých rodin, které přišly do Vyskytné za zdravým bydlením v čistém prostředí. Z nedaleké skládky, která už měla být dle příslibu starosty dávno zrekultivována, poletovaly odpadky po obci i do lesa. Vytékala z ní nevábná hnědá voda a zápach nedovolil v některých dnech lidem ani otevřít okno. Bylo zřejmé, že firma A.S.A. považuje provozní řád za nezajímavé čtení.

Lidé založili občanské sdružení a sepsali petici. Nic se ale nezměnilo ani po

podnětech občanů, ani po udělených pokutách. Krátce po požáru skládky se občané dozvěděli, že firma místo uzavření plánuje pravý opak – rozšíření skládky do údolí. Členové sdružení Zvony 2007 se s pomocí Arniky velmi aktivně zapojili do složitějšího procesu EIA. Vyplatilo se jim to. Společnosti bylo uloženo realizovat opatření ke snížení negativního dopadu skládky na okolí.

Příběh sdružení Zvony 2007 patří do slabikáře občanské nauky. Lidé, kteří se

předtím sotva znali, dnes usměřují dění v dříve ospalé obci. Mapují a svépomocí opravují kříže a kapličky, pomáhají zlepšit veřejná prostranství i zpestřit volný čas dětem ve škole a školce. Členové sdružení jsou v zastupitelstvu a starostou obce se stal také „zvoňák“. ■

ARNIKA JIHLAVA

Jana Vitnerová

Jindřich Petrlík: Nejvíc mi vadí arogance moci

Dnes vám netradičně přinášíme rozhovor s jedním z přímých pracovníků Arniky. Snad nám to vzhledem k výročnímu číslu prominete. Jindřich Petrlík stál u zrodu našeho sdružení a několikrát byl jeho předsedou. V současné době řídí program Toxické látky a odpady. Vede také několik zahraničních projektů Arniky, které se týkají toxických zátěží a znečištění.

V Arnice pracuješ od jejího začátku, dvanáct let předtím jsi spolu-zakládal Děti Země a ještě předtím Tým Bořena. Už před samotnou revolucí jsi se znal s lidmi, kteří dnes patří v této branži skoro až k legendám. Jak to, že tě environmentální aktivismus ještě nenudí?

Protože v tomhle oboru nacházím pořád nové cíle a témata. Třeba v současnosti mě hodně baví mezinárodní činnost, ovlivňovat, jak budou vypadat mezinárodní úmluvy. Na úplném začátku s Týmem Bořena, když jsem byl na gymnáziu, vůbec nešlo o ochranu přírody, ale spíš nás zajímala archeologie. Chtěli jsme rekonstruovat přírodní prostředí v pravěku. Až s poznáním tehdejšího stavu přírody jsme se víc začali zabývat životním prostředím.

Takže motivací k ekologii byla osobní zkušenost?

Vyrůstal jsem v severních Čechách. Vždy na podzim jsem se svým dědou chodil na ovoce do údolí, které bylo najednou odsouzeno k zániku a důlní stroje ho zasypaly hlusinou z dolů.

Mluvil jsi o archeologii, jak jsi se dostal k ní?

V tom výčtu organizací chybí archeologický kroužek, který jsem zakládal někdy v prvním ročníku gymnázia. Původně jsme ještě spolu s Mirkem Patrikem chtěli být archeology a hodně jsme chodili na vykopávky. Můj mentor pan doktor Jiří Waldhouser mě později přesvědčil, že větší perspektivu než studium archeologie má věnovat se jinému oboru a z něho se pak k archeologii vrátit. Nakonec jsem si vybral fyzickou geografii, která má k ekologii jen kousek.

Máš čas se archeologii nějakým způsobem ve svém volnu věnovat?

Foto: Ondřej Petřík

Jindřich Petrlík: „Máme tu místa, která jsou naprosto zlikvidována, ale na druhou stranu i divokou přírodu, kterou si v řadě zemí západní Evropy nedokážou představit.“

Jen z hodně velké dálky sleduji, co se děje, jaké vychází knihy, občas si najdu pár věcí na internetu. Nicméně si myslím, že historický rozměr pohledu na věc je pro člověka, který se zabývá ochranou životního prostředí, důležitý. Mimo jiné zjistí, že malé ekologické katastrofy se táhnou dějinami lidstva od pradávna a často to pro dané lidi znamenalo zhroutil jejich světa, ke kterému někdy i významně přispěli.

Pracoval jsi profesně i mimo environmentální organizace?

Na začátku jsem se věnoval fyzické geografii, když jsem pracoval v laboratoři dálkového průzkumu Země. Zjistil jsem ale, že hodně věcí, které jsem dělal, skončilo kdesi v šuplíku a neměly takové uplatnění v praxi, jak bych si představoval. Pak jsem přešel na odbor životního prostředí na Praze 6, kam tehdy nastoupil vedoucí s jasnou progresivní představou o ochraně životního prostředí. Bohužel tam dlouho nevydržel a odbor začal směřovat zpět k nepružné úředničtině. Tím má představa o ochraně životního prostředí skrze nějaký úřad vzala za své.

V současnosti vedeš kampaň Ne spaluj, recykluj, některé zahraniční projekty, celý program Arniky Toxické látky a odpady. Prozradíš mi svůj recept na skloubení tolika aktivit a ještě mnohých dalších s rodinným životem?

Někdy se stane, že víkend s rodinou musí jít stranou. Dřív jsem měl dost problém, že jsem si nechával rodinný život i další důležité věci převálcovat záležitostmi, které se týkaly environmentálního hnutí. Postupem času jsem ale začal uplatňovat pravidlo, kdo dřív přijde, ten dřív mele. Pokud mám tedy v kalendáři naplánovanou rodinnou akci, tak přes to většinou nejede vlak. Naštěstí mám hodně tolerantní ženu, která moji práci chápe a podporuje mě.

Stejně mi přijde, že máš zvýšenou schopnost dobré organizace, neznám moc lidí, kteří by dávali do práce tolik energie a současně vedli i spokojený rodinný život.

Základem je stejný hodnotový žebříček u partnera. Na nalezení této rovnováhy jsem spotřeboval jedno manželství.

Kdybys měl cizinci neznalému poměru u nás stručně popsat současnou situaci kolem ochrany přírody v České republice, co bys mu řekl?

Asi bych mu řekl, že tu máme místa, která jsou naprosto zlikvidována, ale na druhou stranu i divokou přírodu, kterou si v řadě zemí západní Evropy nedokážou představit, a že se vede každodenní souboj za uhájení existence té divočiny. A nejde jen o samotná území, ale i o to, co se na ně dostane z okolního prostředí. V téhle ochraně si myslím, že jsme už na úrovni západní Evropy, třebaže na úroveň těch nejlepších jsme ještě nedosáhli.

A největší nešvary nebo problémy, které ti u nás v souvislosti s ochranou životního prostředí vadí?

Myslím si, že je to ignorance, která se v úrovni úřadů stupňuje odshora dolů. Nejsnáze mi přijde obhájitelná ochrana životního prostředí na mezinárodní úrovni, na národní úrovni je to už mnohem horší. Řada našich politiků a úředníků trpí jakýmsi syndromem „splendid isolation“ (skvělá izolace – princip britské zahraniční politiky v 19. stol.). Tak, jak tehdy měli na Britských ostrovech pocit, že řada problémů je „overseas“ a tolik se jich netýká, tak u nás tady teď máme pocit, že řada obecně platných zásad je „overmountains“. Jako by nás naše hory oddělovaly od zbytku světa a neplatily pro nás některé základní zákony. Když to řeknu jednoduše, nejvíc mi vadí arogance moci, s kterou se tu někdy musíme potýkat.

Myslíš, že se za těch dvacet let od pádu režimu nějak výrazněji změnil pohled české veřejnosti na problematiku životního prostředí?

V době těsně po revoluci to bylo silné téma. Částečně i kvůli tomu, že šlo o méně bolestnou součást protestu proti komunistickému režimu. Ochrana životního prostředí byla u některých lidí spíš možností, jak dát najevo svůj nesouhlas s vládní politikou, takže asi i proto došlo později k opadnutí tohoto zájmu. Nicméně dnes už je u nás spousta lidí, kteří se tváří v tvář setkali s nějakým problémem, který přímo ohrožoval jejich bezprostřední životní prostředí. Nezdídko se pak dívají na jeho ochranu jinak.

A co domácí praktická ekologie, jak se ti daří nebo nedaří žít ekologicky?

Třídíme odpad, nemáme auto, duševní zdraví nám chrání nepřítomnost televize, i když to s ekologií až tak nesouvisí. Všude máme úsporné žárovky, při zařizování bytu jsem

poměrně bedlivě hlídal, aby se nám domů dostalo co nejméně toxických látek, používáme látkové pleny, i když třeba na cestách jsme používali ty jednorázové. Samozřejmě fungovat třeba i jenom trochu mimo zaběhnuté struktury, které člověka obklopují, není snadné. Možná je dobré začínat od malých jednotlivostí.

Během práce v Arnice hodně cestuješ do zahraničí. Jakou zemi z těch, které znáš, bys mohl zmínit jako dobrý příklad a která je naopak z pohledu ekologie odstrašující?

Na dobré úrovni je Švédsko. Hodně mě zaskočil třeba přístup v asijských zemích včetně Japonska, kde mi přišlo, že příliš nefunguje regulace nové výstavby. Historická centra jsou ve stínu velkých komerčních budov a při stavbě silnic a podobných staveb se na životní prostředí moc nehledí. Překvapily mě i komplexy chemických závodů hned vedle pláží v Thajsku.

Jaké kauzy nebo kampaně považuješ za své největší pracovní úspěchy?

Ani u jednoho z úspěchů nemůžu říct, že jsem za ním stál pouze já, vždy jsem se na nich pouze z větší nebo menší míry podílel. K těm nejpodstatnějším patří zavedení prvního

Jindřich Petrlík a Vendula Krčmářová při odběru vzorků v roce 2011 na skládce nebezpečných odpadů v Alaverdi v Arménii.

ho zákona na ochranu ozónové vrstvy Země v ČR. Ještě víc si možná cením zavedení integrovaného registru znečišťování a zabránění několika stavbám, kde hrozila rozsáhlá devastace cenných lokalit. K takovým projektům patřila třeba plánovaná přehrada ve Veseckém údolí u Liberce nebo nová cementárna v Českém krasu. Radost mám i z úspěšného přesazení chráněných rostlin v rámci Týmu Bořena z předpolí výsypky. Sice jde o malý úspěch, ale osobně si ho vážím hodně. V současnosti jsem rád, že můžu být součástí týmu, který se podílí na tvorbě mezinárodních úmluv o omezování toxických látek. Bez přítomnosti environmentálních organizací by ty úmluvy vypadaly o hodně jinak a byly bezzubé.

Vzpomeneš si na nějaký akční pracovní zážitek?

K těm novějším patřil třeba převoz vzorků popela ze spaloven v Pákistánu, které jsme odebírali v rámci společného projektu s jednou tamější organizací. Při odletu ze země celník viděl divné nádoby a měl podezření, že pašují heroin. Musel jsem je všechny otevřít, celník k nim číchal a posléze pojal nové podezření, že odvážím popel ze spálených lidí.

V Arnice tak nějak víme, že k nejotravnějším činnostem řadiš nakupování. Čím naopak dobíjíš baterie, jak zaháníš syndrom vyhoření?

Někdy si musím naprosto vyčistit hlavu a k tomu používám buďto různé kriminální seriály nebo strategické hry typu Civilizace.

Hodně mi pomáhají výlety s rodinou, cestování a někdy doma pozorují chameleóny.

ARNIKA

Jan Losenický

Jindřich Petrlík jako zástupce neziskových organizací při prvním jednání k nové úmluvě o rtuti ve Stockholmu v červnu 2010.

Výlet časem aneb životní prostředí ČR a jeho ochrana za posledních 20 let

Mnohdy se natolik zaobíráme věcmi současnými, že ani nemáme čas, podívat se na problémy z nadhledu a vnímat je v širších souvislostech. V následujícím textu jsme se zaměřili na některá témata, která souvisejí s ochranou životního prostředí a činností Arniky, a pokusili se velmi stručně shrnout jejich vývoj za posledních dvacet let. Některé odstavce nabízejí pozitivní čtení. Na druhou stranu u jiných je tomu spíše naopak a nad budoucím vývojem visí ne jeden otazník. Ale nepředbíhejme a vydejme se plnou parou vzad.

Zákony nejsou hlavní problém

V legislativě životního prostředí došlo během uplynulých dvaceti let k velkým pozitivním změnám, které měly ostrý začátek. Rok po sametové revoluci vzniklo samostatné ministerstvo životního prostředí. Za minulého režimu úřad neexistoval a jeho agenda byla rozdělena mezi tři jiná ministerstva. V roce 1991 federální parlament schválil velmi důležitý zákon o ovzduší a hned v roce následujícím byl přijat v mnoha ohledech progresivní zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Ve stejném roce byl také uzákoněn proces pro hodnocení vlivů na životní prostředí tzv. EIA. Ke klíčovým událostem patřil i vstup naší země do Evropské unie v roce 2004 a následné přijetí řady evropských směrnic, konkrétně např. k Natuře 2000.

Zatímco se tedy při ochraně životního prostředí můžeme opírat o poměrně kvalitní zákony, s vymahatelností a uplatňováním práva je to u nás mnohem horší. V rámci tzv. ekoauditů se politické eli-

Foto: Pavel Norri Pravda

Nejvíce znečištěné ovzduší v ČR je je dlouhodobě na Ostravsku, kde v nejhůře zasažených oblastech (Radvanice, Bartovice) prokazatelně stoupl počet onemocnění dýchacích cest u dětí.

ty navíc vydatně snaží současné zákony a předpisy omezit.

Dýchá se nám lépe, ale...

Čistota ovzduší se v naší zemi v devadesátých letech výrazně zlepšila. Poklesly hlavně emise oxidu siřičitého a oxidu dusičitého, které v minulosti vedly ke kyselým deštům a devastaci lesů. Snížil se i obsah prachových částic a dalších základních znečišťujících látek. Pozitivní trend se ale kolem roku 2000 zastavil a na některých mís-

tech dnes dochází ke zhoršování kvality ovzduší. Dlouhodobě vážná je situace hlavně v Moravskoslezském kraji na Ostravsko-Karvinsku, dále například v Praze nebo v určitých částech Ústeckého kraje.

V roce 2009 bylo například nadlimitním koncentracím polévatvého prachu PM_{10} vystaveno 18 % obyvatel ČR a na nejkritičtějším lokalitách překračovaly naměřené hodnoty mezní limity i trojnásobně. K hlavním příčinám patří emise škodlivých látek z průmyslu, rostoucí intenzita silniční dopravy a nedokonalé spalování tuhých paliv v domácnostech, k hlavním důsledkům pak vyšší úmrtnost, nárůst alergií u dětí a další.

Řeky jsou čistší, betonu neubývá

Po roce 1989 postupně došlo k pozitivnímu zlepšení kvality vod v řekách na celém území naší země. Díky ekonomické transformaci byla uzavřena řada ne-

Foto: Jan Losentický

Druhovou rozmanitost u nás negativně ovlivňuje také zvyšující se počet nepůvodních rostlin a živočichů. Patří k nim i nutrie, jejíž populace v naší přírodě narůstá.

vyhovujících provozů. ČR také postupně přejímala evropské právo a podniky musí plnit mnohem přísnější emisní limity. Zvýšily se i investice do čistíren. Od roku 1991 jejich počet stoupl na trojnásobek a délka kanalizační sítě za stejné období narostla více než dvojnásobně. Přesto se u nás stále vyskytují úseky vodních toků s velmi silně znečištěnou vodou. Jedním z nejhorších příkla-

dů je řeka Bílina před soutokem s Labem. V současnosti u nás patří k hlavním problémům nedostatečné čištění odpadních vod v malých obcích a znečištění spojené se zemědělským hospodařením (dusíkatá hnojiva, pesticidy).

S čím se naopak příliš hnout nepovedlo je revitalizace technicky upravených vodních toků, které byly napřímeny a vybe-

tonovány. Obnova jejich přirozeného charakteru se týká převážně potoků, na velkých řekách jsou ale často prováděna opatření zcela opačné povahy. Řeky tak dále ztrácejí schopnost samočištění a kvůli rychlejšímu odtoku vody z krajiny dochází ke zhoršení průběhu povodní.

Kde ty všechny druhy jsou?

O snižování biodiverzity – druhové rozmanitosti – se v souvislosti s životním prostředím v naší zemi příliš nemluví. Počet původních druhů organismů se kvůli působení člověka ale snižuje i u nás a za poslední dvě desetiletí jsme tento trend spíše podpořili. Problémem je neuspokojivý stav přírodních biotopů, který dále zhoršuje znečištění povrchových vod, ovzduší a používání minerálních hnojiv a pesticidů v zemědělství.

Samostatnou kapitolou je pak zastavování zemědělské půdy a fragmentace tedy dělení krajiny, které vedou k větší izolaci rostlin i živočichů. Kvůli očekávaným změnám v podnebí a nárůstu počtu invazivních druhů lze navíc počítat s dalším zhoršováním biodiverzity.

Aleje – chceme je?

Ochrana alejí hezky ukazuje, jak „umíme“ nakládat s kulturním a přírodním dědictvím. Před rokem osmdesát devět se u nás stromořadí oficiálně těšila poměrně značné ochraně dané zákonem. Praxe ovšem byla plně v rukou národních výborů. Po roce 1992 získali silničáři výjimku, která jim umožnila kácet aleje bez povolení, pouze na ohlášení. Od konce roku 2009 ale musí, kvůli novele zákona 114 o ochraně přírody, žádat o povolení i oni. Dřeviny v alejích se tak dostaly zpět na úroveň ostatních stromů.

Je zde ovšem jedno velké „stromově-rasistické“ ale. Kvůli absenci prováděcí vyhlášky nejsou už třetí rok vůbec chráněny stromy menšího vzrůstu, jejichž obvod kmene ve výšce 130 cm nedosahuje více než 80 cm. Dodejme, že slovenským dřevinám stačí k přijetí mezi právoplatné a ochranně se těšící stromy centimetrů polovina. U nás mají ovocné, okrasné nebo mladé stromy smůlu. Aby toho nebylo málo, tak se objevují silné snahy volající po opětovném zavedení výjimky pro silničáře. Aleje tedy spíše nechceme, i když 30 tisíc podpisů pod peti-

ci Arniky za záchranu stromů říká něco jiného. ■

ARNIKA

Jan Losenický

Anketa místo závěru: Co vnímáte jako největší současný problém v ochraně životního prostředí v ČR?

Marie Hrušková, spisovatelka píšící nejen o našich významných stro-mech:

To, co je obecně problematické v naší současné společnosti - a sice představa, že všechno je přepočitatelné na peníze a že důležité je jen to, co dává hmotný užitek, a to pokud možno teď nebo v nejbližší době - abych z toho taky něco měl. Říká se tomu také sobectví a lhostejnost. A zcela konkrétně? Zřejmě čistota ovzduší a dostatek čisté vody, protože to podmiňuje zdravý život všeho ostatního.

David Pithart, hydrobiolog, předseda Koalice pro řeky:

Jednoznačně neschopnost ochrany přírody přesvědčit veřejnost, že ochrana životního prostředí je také v bytostném zájmu člověka. Staví se tu proti sobě zájmy přírody (a to velmi často jako zájmy konkrétních druhů) proti zájmům lidským, jako by příroda a člověk byli především konkurenti. Role ochrany přírody a celého ekologického hnutí pak nutně spočívá pouze v tom, že se jen snaží zmírňovat permanentní „přesilovku“ člověka, hraje defenzivní hru a čestně brání ústupové linii. (...) Člověk z přírody pochází, jednou nohou je v ní stále zakotven, potřebuje v ní být a něco prožít, jinak trpí jeho psychika a nakonec i zdraví. Tímto způsobem by mělo ekologické hnutí rozšiřovat svoji argumentaci, dosud příliš založenou na druhové ochraně.

Michal Illner, sociolog specializující se na sociologii sídel a lokální politiku:

Neschopnost, což zahrnuje i neochotu, politiků a veřejné správy na státní i místní úrovni prosazovat ochranu životního prostředí vůči dílčím zájmům. Ale existuje určitě řada dalších souřadných „největších“ problémů, odpovídám z hlediska toho, čím se zabývám.

Tomáš Just, Agentura ochrany přírody a krajiny ČR:

Netroufám si usuzovat, co je největší problém, ale určitě velký problém je zastavování dosud volné krajiny. Jako vodohospodář musím s politováním konstatovat, že se to týká i záplavových území v nivách. Tam se vesele povolují stavby - a jejich majitelé se pak domáhají, aby jim byla z veřejných zdrojů zajišťována protipovodňová ochrana, případně jsou mezi prvními, kteří natahují ruku po různých formách odškodnění - opět z veřejných prostředků.

Zuzana Drhová, zastupitelka za Stranu zelených na Praze 13:

V posledních letech se věnuji hlavně územnímu plánování v Praze. Jako největší problém vidím další a další zastavování volných ploch ve městech a jejich okolí a postupnou fragmentaci krajiny. Jsou to nevratné kroky, které vadí i jinak poměrně lhostejné veřejnosti. Přestože zákony umožňují chránit nezastavěné plochy a zemědělskou půdu, v praxi to běžně selhává a staví se zvesela dál. (...) Přispívá k tomu netransparentnost rozhodování, které probíhá někde za zavřenými dveřmi, propojení státní správy a samosprávy, kdy se úředníci snaží vyhovět politikům, aby nepřišli o práci, a v neposlední řadě slabé možnosti domoci se, např. jako občanské sdružení, nápravy u soudů.

ČKD

Často kladené dotazy

Jak na vlezlé předvánoční triky

Vydělejte na vánoční horečce, založte si vánoční projekt, naplánujte vánoční kampaň... mnozí obchodníci a vykukové ponížili Vánoce na honbu za nepotřebnými věcmi. Většina z vás na jejich vlezlé triky určitě nenaletí, přesto si dovolujeme přinést vám pár rad, osobně vyzkoušených, jak nadělovat radost a neruinit při tom sebe ani přírodu.

- 1. Jedna hodina** - stres a kvap nejsou dobrými rádci a platí to i u vánočních nákupů. Přitom stačí vzít tužku, papír, najít si hodinku pro sebe a v poklidu se rozmyslet, co koho opravdu potěší.
- 2. Lístky do divadla**, předplatné oblíbeného časopisu, víkend na horách nebo v Paříži, permanentka na plavání atd. atd. mnoho dalších dávků tohoto typu v nejrůznějších obměnách patří k nemateriální věcem, které dokážou udělat velkou radost.
- 3. S rukodělnými neboli handmade** výrobky také nešlápnete vedle. Nemusíte hned běžet pro línu a začít modelovat vázu nebo hrníček. Na serverech jako jsou: fler.cz, tisicveci.cz, malickosti.net a dalších najdete množství ručně dělaných věcí, které jsou originální a většinou i kvalitně zpracované po řemeslné stránce. Naopak obloukem se vyhněte rádobě handmade výrobků z čínských a dalších zahraničních manufaktur. Jejich ekologická stopa je zatížena dlouhým cestováním a jejich výroba nezářídka porušováním základních lidských práv..
- 4. 3D dárky** – dárkem nemusíte potěšit pouze sebe a obdarovaného, ale i někoho dalšího a dát darování další rozměr. Kvalitních a prověřených neziskových organizací u nás existuje celá řada, stačí si jen vybrat problematiku, která je vám blízká.
- 5. Den nenakupování** skutečně existuje a připadá na poslední listopadovou sobotu. Příjemným cvičením pro tento den je třeba zamýšlení se nad významem reklamních sloganů, které vidíte ve výlohách a v ulicích.
- 6. Dárek pro ni**, dárek pro něho... pod těmito a podobnými hesly se na internetu většinou skrývají nekonečné nabídky zbytečností, do kterých je lepší se vůbec neponořovat.
- 7. Sleva** je další z kouzelných obchodnických zaklínadel. K tradičním trikům patří zdrazení ostatních nabízených věcí nebo umístění slevové cedulky, aniž by skutečná cena byla snížena. Slevy nezářídka slouží k doprodeji podivností, které vlastně nikdo nechce. Naše peněženka je možná nejsilnější zbraní současnosti. Každodenní volbou co koupit a co nechat v regálu dáváme preference konkrétním výrobkům, za kterými stojí konkrétní výrobci. Je na nás, koho si vybereme.

Poradenské okénko

Proč je důležité sledovat úřední desku?

Na úřední desce jsou povinně zveřejňovány informace o územních řízeních, o posuzování vlivů velkých průmyslových a stavebních záměrů na životní prostředí (tzv. EIA), o záměrech obce nakládat s nemovitým majetkem, informace o územním plánování, programy zasedání zastupitelstva atd. Chcete-li se jako občané účastnit zásadních jednání o záměrech s dopadem na vaše okolí, tak je **!pravidelné!** sledování úřední desky nezbytné. Většina písemností zde musí viset alespoň 15 dní, některé déle, ale např. pozvánku na zasedání zastupitelstva stačí vyvěsit 7 dní předem.

Bohužel jsme se setkali s případy, kdy byly dokumenty na úřední desku vyvěšovány se zpožděním nebo dokonce vůbec. Doporučujeme ji proto sledovat alespoň **jednou za 7 dní**. Ve významných kauzách se určitě vyplatí její obsah fotografovat, abyste případně měli v rukou důkaz, že zde v dané době písemnost opravdu nevisela. Úřední deska musí být přístupná a listiny na ní čitelné 24 hodin denně a zároveň být přístupné **i na internetu**. Obvykle to bývá na webu obce. Porušení kterékoliv povinnosti při zveřejňování informací může zpětně vést k neplatnosti rozhodnutí.

Důležité lhůty

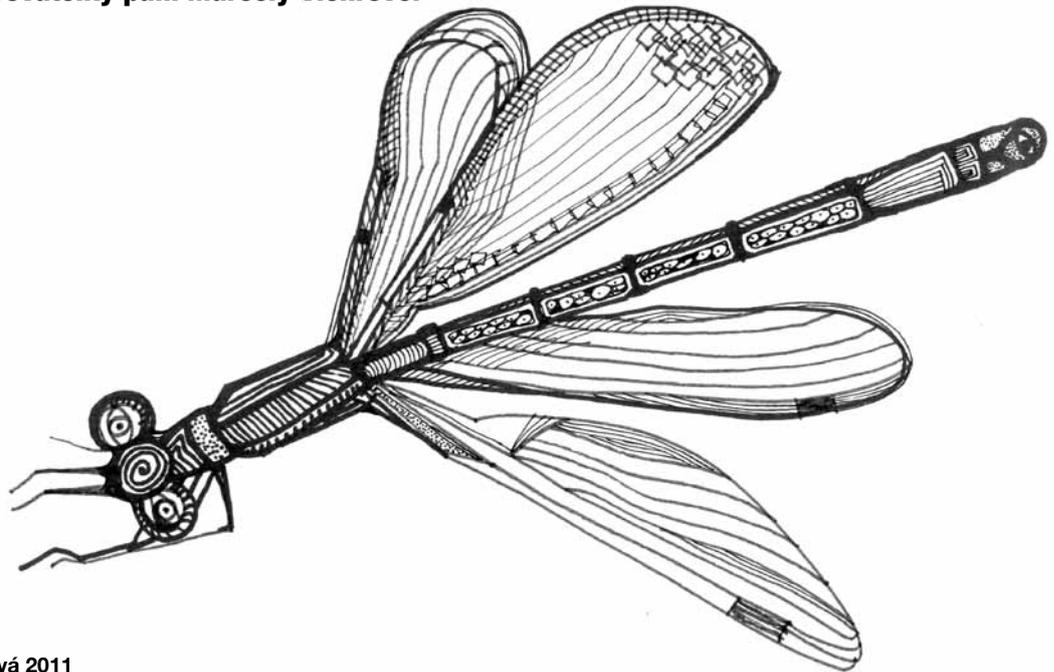
Kvůli častým dotazům na lhůty v různých řízeních přinášíme stručný přehled těch nejdůležitějších. Vyzvednutí uložené písemnosti určené do vlastních rukou na poště: 10 dní – v případě nevyzvednutí se poslední den považuje za den doručení. Odvolání: 15 dní – od doručení rozhodnutí. Podání žaloby proti rozhodnutí: 2 měsíce – od doručení rozhodnutí o odvolání. Odpověď od úřadu: 15 dní – od doručení žádosti o informace úřadu. Začátek lhůty určené podle dní: do počtu dní se nepočítá počáteční den, naopak státní svátky i víkendy se započítávají. Konec lhůty určené podle měsíců: toho dne, který se svým označením shoduje se dnem, kdy došlo ke skutečnosti určující počátek lhůty, případně poslední den měsíce.

Pokud poslední den lhůty určené podle dní či měsíců vychází na státní svátek nebo víkend, pak se konec lhůty posouvá na nejbližší pracovní den. (Ovšem pozor - v případě doručování veřejnou vyhláškou, která musí viset 15 dní na úřední desce, se nejedná o lhůtu. Dnem doručení tedy může být i svátek či víkend). Lhůta pro odvolání či žalobu je zachována, pokud ji stihnete podat v její poslední den na poštu.

PRÁVNÍ EXPERT ARNIKY

Lukáš Matějka

Vážka od naší podporovatelky paní Marcely Vichrové:

kresba © Marcela Vichrová 2011

**Báseň od dobrovolnice Arniky Emilie Puldové:
Strom lásky**

Člověčku, zastav se
a pohleď na mě chvíličku;
pohlad', obejmi
alespoň trošičku.
Stáří mé ožije vděčností –
toužím a čekám
po lidské radosti.
Za to Ti ze srdce něco povím.
Jsem život Tvůj –
jen lásku rodím.
Jsem sestra Tvá –
česká lípa – ta síly má,
nikdy neslábne, neusychá.

Lípa – ta sladká medem,
lákajícím do dále – tolik voní...
Věčně pilné, pracovitě,
droboučké včelky;
tuze péči mají o ni.
Lidé drazí, nebojte se –
nepřijdete o ni.

Takové množství živých, srdcových,
zelených lístečků na obdiv vystavuje,
že mladá stále – jimi prokazuje.
V ní dobro, láska stále zraje.

Každé semínko z ní ať lidé vyhledají
na dvorcích, ve městech,
v zemích všech
po celém světě – tento vzácný strom „Lípa“
u každého přibytí, ať vzkvete.

Pověz lidem,
co víry neznají.
Jistě rádi laskavou duši jeho poznají.
Věřím – pak brzy
nesmyslných krutých válek,
již navždy – usnouti nechají.
S násilím a zlem... též skončují!
Jsem Váš silný zdravý strom
– můj národe.
Nikdo mě nezlomí!

Tiráž

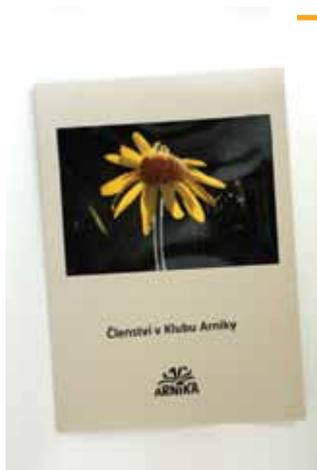
Arnikum, čtvrtletník sdružení Arnika vychází 4x ročně v Praze.
Číslo 3/2011 vyšlo v říjnu 2011 v nákladu 1400 ks. Vydává: Arnika, IČO:
26543281, Evidenční č. MK ČR E14275, Chlumova 17, 130 00 Praha 3,
tel/fax: 222 781 471, www.arnika.org, e-mail: arnika@arnika.org.
Šéfredaktor: Jan Losenický, spolupracovníci: Mgr. Zora Kasiková,
Mgr. Lukáš Matějka, RNDr. Jindřich Petřík, Martin Skalský, Mgr. Jakub
Esterka, Ing. Milan Havel, Ing. Vlastimil Karlík, Mgr. Michaela Gomolová,
Jana Cenková a pobočky Arniky.
Adresa redakce je totožná s adresou vydavatele. Grafický design
- Anna Frajtová - anna@designbox.cz, DTP - Andrea Klátilová
- andrea@klatil.cz.

Vydání podpořily Ministerstvo životního prostředí ČR,
Magistrát hlavního města Prahy, Nadace Open Society Fund
a Nadace Partnerství. Materiál vznikl také díky projektu
„Labe – život s velkou řekou“ podpořeného z prostředků SFŽP
ČR. Časopis odráží pouze názory vydavatele, dárci a podporova-
telé neodpovídají za jeho obsah.

V e-shopu Arniky se objevilo několik novinek, například taška ušitá naší kolegyní Pavlou, dále jsme připravili zvýhodněné balíčky vztahující se k činnosti a kauzám Arniky. A možná vám nebo někomu vám blízkému udělá radost stromový šperk, kdy polovina jeho ceny jde přímo na financování kampaně „Zachraňme stromy“.

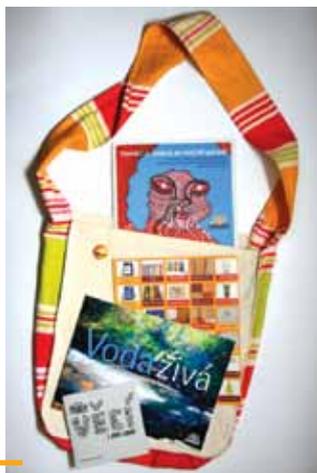
ČLENSTVÍ V KLUBU ARNIKY
(pro ty, co nechtějí jen přihlížet a drží nám palce: darovací poukaz na roční členství v Klubu Arniky, podpoříte ryze českou ekologickou nevládku a pomocí časopisu a měsíčních infolistů vás budeme informovat, jak se nám daří a nedaří chránit naše životní prostředí)

360 Kč

STROMOVÝ BALÍČEK
(nejen pro milovníky stromů: taška, mapa významných stromů středních Čech a Prahy nebo významných alejí Olomouckého kraje, 3 samolepky, 2 placky, 5 pohledů, leták a tužka z bioplastu)

275 Kč

TOXICKÝ BALÍČEK I
(nejen pro toxicky otrlé: taška, kniha Voda živá, DVD - Příběh věcí, plac-ka, pexeso, leták)

255 Kč

TOXICKÝ BALÍČEK II
(pro neotrávené: taška, kniha Ztracená generace, DVD – Příběh věcí, leták, tužka z bioplastu)

255 Kč

STROMOLEPKY
(nejen pro sběratele: 19 kusů různých samolepek s motivem ochrany stromů)

75 Kč

TAŠKA
(šitá z recyklované látky, autorka: Pavla Zelenková)

180 Kč

STROMOVÉ ŠPERKY
(pro ty, co chtějí svůj strom nosit na srdci, kromě břízy je v nabídce jabloň, hloh a topol, autorka: Veronika Havlíková, www.papitutu.cz)

500 Kč (malý – cca 7 cm)

800 Kč (velký – přibližně 9 cm)

Nákupem těchto a dalších předmětů na e-shopu Arniky pomáháte financovat naši činnost. Zisk z prodeje stromových šperků jde přímo na podporu kampaně „Zachraňme stromy“. Objednávat můžete přes e-shop, na mailu: arnika@arnika.org nebo poštou, adresu najdete v tiráži časopisu.